

ISSN2464-0344

Res novae

Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science

Rok Andres

EXISTENTIALISM IN SLOVENIAN DRAMA AND THEATRE
IN THE PERIOD AFTER THE WORLD WAR II

Matic Batič

ITALIJANIZACIJA SAKRALNE ARHITEKTURE NA GORIŠKEM
V ČASU MED SVETOVNIMA VOJNAMA

Jan Dominik Bogataj

TRANSFORMATIVNA HERMENEVTIKA: SPREMEMENJE
V PATRISTIČNI PERSPEKTIVI

Nik Trontelj

VLOGA NEKRŠČANSKIH VERSTEV V APOLOGETIKI PROFESORJA
LAMBERTA EHRLICHA

Zoran Vaupot

NEW INSTITUTIONAL ECONOMICS AND FDI DETERMINANTS

Fakulteta za pravo in poslovne vede, Katoliški inštitut
Faculty of Law and Business Studies, Catholic Institute

LETNIK 6 • 2021 • ŠTEVILKA 2

Res novae

Res novae: revija za celovito znanost

Izdajatelj in založnik:

Fakulteta za pravo in poslovne vede, Katoliški inštitut

Naslov uredništva:

Res novae, Krekov trg 1, 1000 Ljubljana

Odgovorni urednik:

Andrej Naglič

Glavni urednik:

Simon Malmenvall

Spletni naslov:

<http://www.katoliski-institut.si/sl/raziskovanje/res-novae>

E-pošta:

simon.malmenvall@kat-inst.si

Uredniški odbor:

Matic Batič (Študijski center za narodno spravo, Ljubljana, Slovenija), Philip Booth (Institute of Economic Affairs, London, Velika Britanija), Andres Fink (Pontificia Universidad Católica Argentina, Facultad de Ciencias Sociales, Buenos Aires, Argentina), Aleksandra Kostić Tmušić (Univerzitet u Prištini, Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica, Srbija/Kosovo), Aleksej Martinjuk (Respublikanski inštitut višje šole, Minsk, Belorusija), José Ignacio Murillo (Universidad de Navarra, Instituto Cultura y Sociedad, Pamplona, Španija), Aniko Noemi Turi (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede, Ljubljana, Slovenija), Mitja Steinbacher (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede, Ljubljana, Slovenija), Anton Stres (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede, Ljubljana, Slovenija), Zoran Vaupot (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede, Ljubljana, Slovenija).

Leto izida: 2021

Tisk:

Primitus d. o. o., Ljubljana

Oblikovanje in prelom:

Breda Sturm

Naklada:

200 izvodov

Letna naročnina:

28€ (Slovenija), 40€ (Evropa), 57\$ (ostalo navadno),

66\$ (ostalo prednostno)

ISSN (tiskana verzija): 2464-0344

ISSN (elektronska verzija): 2464-0352

Res novae

Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science

SPIRITUS
AUTEM
VIVIFICAT

LETNIK 6 • 2021 • ŠTEVILKA 2

Vsebina

Rok Andres

Existentialism in Slovenian Drama and Theatre
in the Period after the World War II

7

Matic Batič

Italijanizacija sakralne arhitekture na Goriškem
v času med svetovnim vojnama

35

Jan Dominik Bogataj

Transformativna hermenevtika: spremenjenje
v patristični perspektivi

77

Nik Trontelj

Vloga nekrščanskih verstev
v apologetiki profesorja
Lamberta Ehrlicha

106

Zoran Vaupot

New Institutional Economics
and FDI Determinants

123

UDK: 27-285.2:2-83
1.02 pregledni znanstveni članek

Nik Trontelj

magister teologije in zgodovine, doktorand teologije,
asistent

(Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede)
(Ljubljana)

Vloga nekrščanskih verstev v apologetiki profesorja Lamberta Ehrlicha

Izvleček: Teolog in profesor Lambert Ehrlich (1878–1942) je bil mednarodni strokovnjak za zgodovino in teologijo verstev. Na Teološki fakulteti v Ljubljani je poučeval veroslovje, misiologijo in apologetiko. Študijsko snov o nekrščanskih verstvih je predaval pri vseh predmetih. Ehrlich je zagovarjal krščanstvo v odnosu do nekrščanskih verstev, saj je bil glavni cilj njegovega znanstvenega dela dokazati resničnost krščanskega razodetja, ki ga posreduje katoliška Cerkev. Pri apologetiki je obravnaval živa in antična verstva ter dokazoval njihove zmote. Posebnost njegove apologetike je primerjava analogij v verskih besedilih starih ljudstev in v Stari zavezi. Primeri drugih verstev v njegovem nauku služijo le obrambi svetopisemskega razodetja in krščanske vere. Ehrlichovo razumevanje nekrščanskih verstev je skladno s teološkimi standardi v prvi polovici 20. stoletja, ko cerkveno učiteljstvo še ni spodbujalo medreligijskega dialoga.

Ključne besede: Lambert Ehrlich, nekrščanska verstva, apologetika, veroslovje, osnovno bogoslovje, razodetje, Teološka fakulteta

The Role of Non-Christian Religions in the Apologetics of Professor Lambert Ehrlich

Abstract: Theologian and professor Lambert Ehrlich (1878–1942) was an internationally renowned expert on the history and theology of religions. He was teaching religious studies, missiology and apologetics at the Faculty of Theology in Ljubljana. He included the subject matter of non-Christian religions in all his subjects. Ehrlich defended Christianity in relation to non-Christian religions as the main purpose of his scientific work was to prove the truth of the Christian revelation, passed on by the Catholic Church. In apologetics, he was discussing living and ancient religions and wanted to prove their fallacies. A peculiarity of his apologetics is the comparison of analogies in the religious texts of ancient peoples and in the Old Testament. The examples of other religions in his teaching are only in the service of the defense of the Biblical revelation and Christianity. Ehrlich's comprehension of non-Christian religions is in accordance with the theological standards of the first half of the twentieth century when the magisterium of the Catholic Church was not yet encouraging interreligious dialogue.

Key words: Lambert Ehrlich, non-Christian religions, apologetics, religious studies, fundamental theology, revelation, Faculty of Theology

Uvod

Dr. Lambert Ehrlich (1878–1942) je bil dolgoletni predavatelj na Teološki fakulteti v Ljubljani, kjer je v obdobju 1922–1942 poučeval veroslovje, misiologijo in apologetiko. Njegovo znanstveno področje je obsegalo obravnavo temeljnih religioloških vsebin krščanstva, ki so danes del predmeta osnovno bogoslovje. Pri utemeljevanju božjih osnov krščanske vere je v svoji akademski razpravi nujno posegel tudi na področje študija nekrščanskih verstev. Čeprav je pri svojem znanstvenem delu prepletal spoznanja veroslovja, misiologije in apologetike, je bil v svoji drži vedno najprej apologet, saj je bil glavni namen njegove teologije dokazati resničnost krščanske nauka, ki ga posreduje katoliška Cerkev. (Osredkar 2015, 118)

Snov o nekrščanskih verstvih je v letih svojega dela na fakulteti vključeval v predavanja pri vseh svojih predmetih, a je vpogled v njihovo vsebino zaradi nedostopnosti študijskega gradiva omejen. Vseeno nam je na voljo Ehrlichovo študijsko gradivo za predmet apologetike. Temeljni vir naše raziskave je skripta *Theologia fundamentalis ali apologetica*, ki najverjetneje datira v leto 1934, saj je to najvišja letnica uporabljene literature v skripti. Profesor je v njej zbral študijsko snov za svoja predavanja pri istoimenskem predmetu, ki ga je iz veroslovja v apologetiko preimenoval v študijskem letu 1934/1935. V omenjeni skripti je o verstvih spregovoril v različnih poglavjih, vedno pa le z namenom izpostavljanja njihovih pomanjkljivosti, saj je bil cilj njegove apologetike pokazati, da je krščanstvo edina prava vera.

V prispevku bomo predstavili obravnavo nekrščanskih verstev v omenjeni skripti. Snov o verstvih najdemo v poglavju o razodetju, kjer avtor utemeljuje zgodovinsko resničnost krščanskega razodetja in dokazuje zmote drugih verskih sistemov. Posebnost njegove apologetike je primerjava analogij v verskih izročilih starih ljudstev in v Stari zavezi. Pokazali bomo, da so omembe drugih verstev v Ehrlichovi apologetiki vedno v službi zagovora vzvišenosti krščanstva.

Obravnava nekrščanskih verstev v skripti za apologetiko

V skripti za apologetiko (1934) nekrščanska verstva prvič omenja znotraj podpoglavja o nujnosti razodetja, kjer utemeljuje potrebo po božjem razodetju nadnaravnih verskih resnic (o Kristusu, Cerkvi, zakramentih itd.), ki jih človek brez razodetja ne more spoznati. Prav tako razodetje človeku pomaga k polnemu spoznanju naravnih verskih resnic o Bogu in človeku, ki jih vsak človek sicer sluti, a jih zaradi izvirnega greha ne spozna v polnosti (božji obstoj, stvarjenje sveta in človeka, nedotakljivost življenja itd.). Avtor v tem okviru omenja zglede nekrščanskih verstev, ki mu služijo le kot primeri verskih in moralnih stranpoti človeštva, ki ne pozna razodetja. S predstavitevijo verskih nauk in praks nekrščanskih verstev dokazuje potrebo po božjem razodetju za spoznanje prave vere. Ehrlich zapiše, da so razni primitivni in višje kulturni narodi kljub naravni sposobnosti za (delno) spoznavanje naravnih verskih resnic zašli v teoretične in praktične zmote in niti eden izmed narodov razen Judov ni našel celote naravnih, verskih in etičnih resnic. (Ehrlich 1934, 33)

Verske zablode so očitne v vseh svetovnih verstvih zunaj krščanstva, delno pa tudi judovstva, kolikor je povezan s Kristusovo skrivnostjo. To potrjujejo konkretni primeri. Za primitivne narode je značilno, da se ukvarjajo z naravno in astralno mitologijo ter kultom prednikov. To se kaže v zmoti animizma in magije, ki sta namesto najvišjega Bitja častila duhove in naravne sile ter v magičnih obredih kršila božji prepovedi ubijanja in nečistovanja v peti in šesti božji zapovedi. »Poganske zablode« starih Grkov in Rimljanov so očitne v neskladjih glede vere v bogove, ki je vsebovala različnost verskih prepričanj in nedoslednost v čaščenju. Razprava nadalje vključuje primere verskih pomanjkljivosti velikih živih svetovnih verstev, ki jih pisec vzporeja z razodetim krščanskim verskim in moralnim naukom. Tako pravi, da je zmota mazdeizma v učenju enake večnosti počela zla in božanstva. V islamu so širili vero v apriorno predestinacijo in reprobacijo (pogubljenje) ter dovoljevali poligamijo. Brahmanizem nima urejenega verskega sistema, zato se staplja v nejasni panteizem. Budizem ne priznava osebnega božanstva in ljudi vodi v pasivno otopelost in pesimizem. Konfucionizem pa ima sploh vprašljivo versko sestavino, saj je Konfucij učil utilitaristično etiko brez očitne verske osnove. (33) Ehrlich je z orisom nekrščanskega verskega sveta želel dokazati, da verstva brez božjega nadnaravnega razodetja zapadejo napakam in slabostim. Nerazodeta verstva so podvržena nevednosti. Bog se je razodel v krščanstvu, zato je krščanska vera postavljena nad druge religije. Profesor verstvom sicer prizna omejen obseg pozitivnih strani, ki so se ohranila iz prarazodetja, sicer pa vsebujejo zmote, ki imajo človeški izvor. (31)¹

1 Izraz »prarazodetje v Ehrlichovi razpravi pomeni védenje o stvarjenju in posredovanju božje volje človeku, ki so ga imeli mnogi narodi in verstva. Prarazodetje vsebuje svetopisemsko poročilo o stvarjenju (1 Mz).

Ehrlich v drugem delu svoje skripte, ki ima ločeno številčene strani, predstavi pomen čudežev, ki izkazujejo resnično božje razodetje. Pri tem omenja zdravilne prakse drugih verstev in jih primerja s čudeži v Lurdu, ki ozdravljajo organske bolezni. Meni, da »čudeže« v nekrščanskih verstvih izvajajo z metodo hipnotizma, kjer močne osebnosti zdravijo bolnike pod vplivom verske sugestije, ki kvečjemu izboljša delovanje živčnega sistema, ne more pa ozdraviti organskih bolezni. Stari Grki so v svojih svetiščih izvajali zdravljenje po verski sugestiji s spanjem bolnikov in pričakovanjem pomoči bogov (inkubacija). Podobno zdravijo tudi muslimani v Meki in hinduisti v reki Ganges. Naš apologet je takšne dejavnosti povezoval tudi s protestantskimi sektami. Omeni zdravljenje z metodo magije, ki ji v nasprotju z vero pripisuje zanikanje božjega delovanja in odklanjanje ponižne molitve ter predajanje vplivu demonov. V zvezi s tem našteje tajna društva primitivnih narodov in tudi višje razvitih kultur, kamor sodijo šamanizem, šaktizem v hinduizmu in nekateri misteriji prednje Azije, ki uporabljajo magične obrede. (11–13) Vidimo, da profesor izbrane obrede v nekrščanskih verstev presoja v negativni luči, njihove primere pa uporabi za potrditev resničnosti pravih čudežev v katoliški veri.

O verskih zablodah je Ehrlich pogosto pisal tudi v svojih apologetskih spisih. Nekaj tovrstnih znanstvenih razprav je objavil v *Bogoslovnem vestniku*. V spisu »Predmet in metoda primerjevalnega veroslovja« (1922) zapiše, da so mnogi narodi v zgodovini svoje verovanje pomešali z dejavniki mitologije, astrologije, totemizma in magije. (37) V člankih »Spiritizem« (1928a) in »Okultizem v grških orakljih in misterijih« (1928b) ugotavlja, da se okultni pojavi občevanja z neznanimi silami, ki izvirajo iz primitivnih kultur, naglo širijo v sodobnosti in kažejo na neurejenost človeškega duha. (Dolenc 2002, 212) Izrazito poudari nekrščanski izvor tega

iracionalnega pojava, ki je v krščanstvu zaradi vzpostavitve racionalne religije Logosa izgubil svoj pomen. (Ehrlich 1928b, 266; 280) V prispevku »Islam v severni Afriki« (1932), ki ga je objavil v reviji *Misijonski koledar*, kritično presoja tudi islam in poudarja razlike med muslimansko in krščansko vero ter meni, da islam spodbuja ošabnost, sebičnost in pohoto. Tu navaja kardinala Lavigerieja, ki je islam oklical za delo zlobnega duha. (62) Ehrlich se zato zavzema za spreobračanje drugovercev v krščanstvo in katoliško Cerkev.

Svetopisemska vera preseže verstva visokih kultur

Ehrlich je bil vrhunski veroslovec, ki se je posebej zanimal za zgodovinski razvoj verstev. Zavedal se je, da mora pri utemeljevanju krščanstva posebej predstaviti starozavezno razodetje, ki je edinstven primer božjega delovanja v zgodovini verstev. Z obravnavo verskih idej izraelskega ljudstva in analogij med poročili v starozaveznem razodetju ter drugih sočasnih verstvih želi dokazati novost razodetja in njegovo korekcijo verskih izročil okoliških ljudstev. V osnovi zagovarja izvirnost svetopisemske vere, a obenem dopušča, da so na njen razvoj vplivala tudi druga verstva. Primerjalno veroslovje ugotovilo veliko vzporednic med Staro zavezo in poganskimi verstvi, s katerimi je bilo hebrejsko ljudstvo v stikih, a je njihova monoteistična vera presegla vse tedanje verske sisteme. (Ehrlich 1934, 42) Ehrlich je vprašanju izvirnosti Stare zaveze namenil posebno pozornost pri predavanjih iz apologetike. Iz njegovega poročila o pregledu snovi, ki jo je predaval pri tem predmetu, je razvidno, da je v poglavju o merilih (*criteria*) razodetja predaval o vzvišenosti verskih idej Stare zaveze. Poudaril je izvirnost vere Hebrejcev, ki ni

sinkretističen sistem, sestavljen iz verstev okoliških ljudstev. Dokument je bil sestavljen ob koncu letnega semestra leta 1938. (NŠAL, Tvarina predelana iz apologetike 1938) Ehrlich starozavezno vero primerja z verskimi sistemi ljudstev, s katerimi so bili Izraelci v stiku in ugotavlja izvirnost Mojzesove postave v temeljni sestavini, ki je monoteizem. Svetopisemska vera ni posnetek vere Egipčanov, Arabcev, Kananejcev, Hetitov, Sumercev in Babiloncev, ampak je zaradi svojega izrednega nauka in svetosti razodeta od Boga.

Na razvoj vere izvoljenega ljudstva so lahko vplivali Egipčani s svojim bogočastnim obredjem, npr. z uporabo kadila. Vendar se judovski monoteizem povsem razlikuje od egiptovskega mnogoboštva, četudi so Egipčani v starejši dobi poznali najvišje božanstvo Ra. Ob hebrejski naselitvi v Egiptu pa so prebivalci posameznih mest že častili svoje bogove in vse bolj zapadali magiji, totemizmu in animizmu. Profesor zaključí, da je bil izraelski monoteizem, ki govori o osebnem Bogu, v Egiptu posebnost. Vera svetopisemskega človeka torej ni mogla iziti od vere Egipčanov. (Ehrlich 1934, 42)

Ehrlich po drugi strani poudari, da izraelski monoteizem ni dosežek očakov ali Mojzesa, ampak izhaja iz prarazodetja. Dopušča, da Semiti izhajajo z arabskega polotoka, od koder so se z Abrahamom naselili v južno Mezopotamijo. Priznava, da so stara arabska ljudstva poznala vero v najvišje Bitje in tako vplivala na Semite. Vendar je starozavezna vera edinstvena v primerjavi z drugimi monoteističnimi ali monolatrističnimi verskimi sistemi, saj je Bog s posebnim razodetjem monoteizem med Izraelci poglobil in utrdil. (42) Svetopisemske vere ni mogoče razložiti z zgodovinskimi povezavami Semitov in Arabcev.

Tudi Kananejci in Hetiti niso mogli posredovati vere v monoteističnega Jahveja. Med Kananejci in Izraelci so bili le vojni stiki, Izraelci pa so pobili vse kananejske rodove prav zaradi njihovega malikovanja in politeizma. Vsebina božje postave v obliki Mojzesovega zakonika ni posnetek hetitskega civilnega zakonika. Pomembno je dejstvo nastanka hetitskega zakonika že v sredini 2. tisočletja pr. Kr. To dokazuje zgodnji obstoj sistematične zakonodaje, s čimer ljubljanski predavatelj zavrne pomisleke o tem, da bi mogel Mojzes svojemu ljudstvu že tako zgodaj posredovati versko-etični in civilni zakonik. (43) Mojzesov zakonik je svojstven predvsem v vsebini, čeprav je mogoče, da je na njegovo obliko vplival zakonik Hetitov.

Končno sledi še kritična primerjava z verovanji Sumercev in Babiloncev. Sumerci so v južni Mezopotamiji živeli že v 4. tisočletju pr. Kr. in udeleženi mnogoboštvo, saj so častili vrhovno božanstvo Anu in v posameznih mestih še posebna božanstva, zato o »kakem monoteizmu ni bilo govora, kolikor poznamo doslej njihovo zgodovino«. (43) Poleg tega je sumersko verovanje poznalo tudi magijo in obrede s človeškimi žrtvami. Babilonska kultura je izšla pretežno iz sumerske in sprejela sumerske verske ideje. Profesor vzporeja babilonsko verstvo z izraelskim. Babilonci so prakticirali izraziti politeizem, saj je babilonski panteon obsegal nad tri tisoč bogov. Čeprav so nekatere svoje bogove poskušali povzdigniti v najvišja božanstva, takšen monoteizem nima nobene povezave z monoteizmom Izraelcev. V Babilonu so izvajali magične obrede, Mojzes pa je Izraelcem prepovedal vsakršno čaranje. Babilonci niso poznali dveh zapovedi Mojzesovega dekaloga, ljubezni do Boga in bližnjega. Nemoralnost je bila pri Izraelcih strogo prepovedana, Babilonci

pa so izvajali sakralno prostitucijo žensk v čast boginje Ištar. Slednji so svojim bogovom celo pripisovali spolne prestopke, da bi zakrili svoje grehe. Častili so kipe, Izraelcem pa so bile podobe prepovedane. Nihče drug ni poznal pravih daritev za grehe, pri katerih je kri živalske žrtve očistila duše grešnikov. Izraelci so bili v tej verski praksi povsem edinstveni. (43–44)

Analogije v verskih izročilih

Obravnavana analogija je posebnost Ehrlichove apologetike. Z njihovo obravnavo želi med starozaveznim razodetjem in sumersko–babilonsko literaturo pokazati posebnost starozaveznega razodetja. Analogije predstavi v petih točkah. Zanimajo ga primerjave med poročili glede kozmogonije, stvarjenja človeka, izvirnega greha, vesoljnega potopa in primerjave med Mojzesovim dekalogom ter Hamurabijevim zakonikom. Rdeča nit njegovih primerjav se kaže v prepričanju, da analogije v poročilih ne morejo ogroziti izvirnosti verskega sistema Stare zaveze. (Osredkar 2015, 125) Vsebinske podobnosti v različnih poročilih pripiše skupnemu spominu na prarazodetje, ne medsebojnemu posnemanju. Med svetopisemskimi in babilonskimi poročili namreč obstaja bistvena razlika, ki jo naš apologet dokazuje skozi celotni razdelek o primerjavi poročil: Babilonci so verske prvine monoteizma preoblikovali v politeizem, Izraelci pa so ohranili monoteizem. (Ehrlich 1934, 43) Ehrlich analogije pojasnjuje zaradi mnenja nekaterih znanih asiriologov (F. Delitzsch, P. Jensen, H. Zimmern, A. Jeremias), ki so na podlagi sumersko-babilonskih poročil o stvarjenju človeka, izvirnem grehu in vesoljnem potopu podvomili v

izvirnost svetopisemskih besedil in jih označili za plagiat astralne mitologije Babilona. Ehrlich meni, da so njihove ugotovitve površne in neutemeljene. (44) Zato se je odločil primerjati posamezna poročila in obraniti pristnost svetopisemskih besedil.

Pri vprašanju analogij v kozmogoniji, ki zadevajo poročila o nastanku sveta, pride do pomembnih zaključkov. Politeistično izročilo babilonskega epa *Enuma Eliš* pripoveduje o boju dobrih božanstev proti boginji izvirnega kaosa Tiamat, ki je potekal pod vodstvom babilonskega boga Marduka. Ta uniči boginjo Tiamat in iz nje ustvari nebo, iz svoje krvi pa človeka. V Svetem pismu je ključna razlika v tem, da je Bog pred vsem stvarstvom in kaotično materijo sam ustvari. Razlikuje se od snovi, v babilonskem epu pa božanstva izhajajo iz materije. Ehrlich dopušča, da je Mojzes pri svojem opisu izoblikovanja zemlje prevzel nekatere podobe iz omenjenega epa, a imajo svetopisemska besedila vedno dosledno uresničen monoteizem. (44)

Glede stvarjenja človeka navede verske ideje iz omenjenega babilonskega epa in sumerskih virov. Ti pravijo, da bogovi ustvarjajo človeka, razlikujejo se le v načinu (iz krvi, kosti, ilovice). Analogija s svetopisemskim izročilom je v zavesti, da človek prihaja iz božjih rok. Velika podobnost je tudi glede stvarjenja človeka po božji podobi. Sumerski spis govori o posvetovanju bogov pred stvarjenjem človeka, neki neimenovani akadski (postsumerski) vir pa o stvarjenju človeka po božji podobi. Ehrlich odločno pove, da to ne pomeni bibličnega prevzemanja babilonskih mitov. Poročila o stvarjenju človeka namreč niso babilonska posebnost. Poznajo jih tudi nomadska plemena srednje Azije, matriarhalne kulture ple-

mena Kulin v jugovzhodni Avstraliji, ljudstva na Novih Hebridih v Oceaniji in na indonezijskem otoku Nias ter tudi iranska in slovanska plemena. Njihova izročila govorijo o stvarjenju človeka iz zemlje in vdihnjenju duha s strani najvišjega Bitja. Vse to je Ehrlichov dokaz, da analogna izročila izvirajo iz najstarejših časov, ko kulture še niso bile diferencirane, s čimer misli na prarazodetje ob stvarjenju. Dopušča, da je Mojzes iz babilonskih izročil prevzel idejo o predposvetovanju bogov (1 Mz 1, 26), a je razlika v tem, da je Mojzes to izročilo pravilno razumel »o sveti Trojici«. (Ehrlich 1934, 44)

Tretja analogija se nanaša na vprašanje izvirnega greha. Ehrlich navaja babilonski mit o Adapi ter ep o Gilgamešu, ki sta podobna svetopisemskemu poročilu o raju in izvirnem grehu. V mitu o Adapu je istoimenski lik po slabem nasvetu svojega očeta, boga Ea, odklonil jed in pijačo življenja, ki mu ju je ponudil bog neba Anu. Ehrlich pride do zaključka, da sta glavni razliki med mitom o Adapu in bibličnim poročilom o izvirnem grehu v tem, da je v mitu človekova izguba nesmrtnosti posledica zmote in zavisti boga Ea, v Svetem pismu pa posledica človekovega greha. Poleg tega je v omenjenem mitu očiten strogi politeizem, v Genezi pa strogi monoteizem. (44) Naš teolog nato v ključnih potezah predstavi pomen epa o kralju Gilgamešu, ki obravnava vprašanje nesmrtnosti in omenja krasen vrt in čudovito deželo. Prva analogija je v obstoju raja, ki ga poznata Sveto pismo in ep o Gilgamešu. V svetopisemski zgodbi je človek od začetka postavljen v raj in ima možnost ostati nesmrten, v obravnavanem epu pa je raj bivališče tistih, ki so že končali življenje. Druga analogija je simbol kače, ki v Svetem pismu zapelje Adama v greh, v babilonskem epu pa kača odnese zel nesmrtnosti brez krivde Gilgameša. V tem vidi Ehrlich

originalnost svetopisemskega poročila, ki ni posnetek babilonskega epa. (45)

Analogije in razlike v poročilih so očitne tudi v pripovedih o vesoljnem potopu. Avtor omeni veliko število poročil o tem dogodku pri različnih narodih, nato pa predstavi odlomek o potopu iz epa o Gilgamešu, ki govori o odločitvi nekaterih bogov za veliki potop in uničenje človeštva, a je bog Ea edinega preživelega človeka Utnapištima, ki se je rešil z barko, povzdignil na božjo raven. Bogovi niso delovali usklajeno v svoji odločitvi vesoljnega potopa. Zgodba vsebuje navodila o izgraditvi ladje, rešitvi družine in raznih živih bitij, spuščanju ptic ob upadanju voda in žgalni daritvi po rešitvi. Ehrlich pravi, da so analogije očitne, a so bistvene razlike. V Svetem pismu velja monoteizem, v epu pa politeizem. V prvem je potop kazen za greh, v drugem samovoljna odločitev bogov. Dopusča možnost skupnega vira obeh poročil, ki je moglo nastati po dejanskem potopu v zgodovini. (45)

Nazadnje sledi še primerjava Mojzesove zakonodaje in zakonika kralja Hamurabija, ki ga Ehrlich časovno umešča v leto 2100 pr. Kr., danes pa ga strokovnjaki postavljajo v 18. stoletje pr. Kr. Za Ehrlicha je starost tega zakonika dokaz tudi za starost Mojzesovega dekaloga in s tem odklanja pomisleke v zvezi s časovnim nastankom dekaloga, ki naj ne bi mogel nastati v Mojzesovem času. Čeprav je med obema zakonikoma nekaj podobnosti, Ehrlich našteje njune razlike: babilonski zakonik kaže sumerske vplive, Mojzesov ne; Hamurabijev zakonik ureja rodbinsko, zakonsko in trgovinsko pravo, Mojzesov dekalog vsebuje verske in moralne vsebine; Mojzes zapoveduje ljubezen do Boga in bližnjega, prepoveduje grešna poželenja, omejuje bogatenje, ščiti sužnje in

podeli vsem predpisom božji pečat. Hamurabijev zakonik ne pozna verskih in moralnih predpisov ter zagovarja načelo »oko za oko«. (45)

Zaključek

Omembe nekrščanskih verstev imajo v apologetiki Lamberta Ehrlicha enoznačno vlogo. Primeri drugih verstev služijo obrambi svetopisemskega razodetja in krščanske resnice, ki jo posreduje katoliška Cerkev. Ehrlich je bil kot teolog vrhunski veroslovec, ki je svoje bogato znanje pridobival v uglednih študijskih središčih, v Innsbrucku, Parizu in Oxfordu. Pridobljeno znanje pa je s pridom uporabil predvsem za apologetične cilje, da bi dokazal vzvišenost krščanstva. (Dolenc 2002, 212) Velja omeniti, da je o nekrščanskih verstvih pri svojih predmetih predaval že od svojega prihoda na Teološko fakulteto. To je bil čas, ko cerkvene oblasti še niso uradno spodbujale k študiju nekrščanskih verstev. (Trontelj in Osredkar 2017, 372) V skripti za predmet »Apologetika« na več mestih spregovori o nekrščanskih verstvih. Značilnost njegove (in takratne katoliške) apologetike je, da so druga verstva v zgodovini zapadla zmotam, ker niso poznala ali sprejela božjega razodetja. Ob navajanju zablod drugih verstev dokazuje pomen svetopisemskega razodetja za človeški rod. Ker je njegov motiv raziskovanja verstev dokazati resničnost krščanske vere nasproti njihovim naukom in verskim praksam, se v študijski snovi pri apologetiki ni posvečal širšemu pogledu na teologijo verstev. Versteve ne obravnava pregledno in sistematično, ampak le v povezavi z različnimi temami, kjer izpostavlja njihove slabosti.

Ehrlichovega znanstvenega dela ne moremo razumeti, če v njegovi drži ne prepoznamo iskrene vere v Jezusa Kristusa. (Ocvirk 1992, 277) Apologetični pristop pri obravnavi verstev ima v njegovi misli plemenit namen, saj si prizadeva posredovati resnico vsem ljudem. Ehrlichovo razumevanje drugih verstev je bilo tudi povsem skladno s takratnim cerkvenim naukom, ki ga je opredelil prvi vatikanski cerkveni zbor (1869–1870). V dogmatični konstituciji o katoliški veri (*Dei Filius*) so koncilski očetje zavzeli odklonilen odnos do verskega sveta zunaj katoliške Cerkve, ko so druga verstva imenovali »krive religije«, ki imajo človeški izvor. (Strle 1977, 34) Lahko rečemo, da je bilo zato Ehrlichovo razumevanje drugih verstev negativno. Pri svojem zagovoru krščanstva nasproti drugim verstvom je sledil t. i. ekskluzivističnemu pristopu k obravnavi verstev. Ta je poudarjal resničnost krščanstva in zmotnost nekrščanskih verstev. (Dhavamony 1994, 888) Odnos do drugih verstev se je v teologiji katoliške Cerkve spremenil šele na drugem vatikanskem cerkvenem zboru (1962–1965), ki ga Ehrlich ni dočakal. Cerkev, ki odgovarja na potrebe časa, se od takrat zavzema za medreligijski dialog in drugim verstvom priznava lastno bogastvo. Tako je apologetika prerasla v osnovno bogoslovje, kot ga poznamo danes.

Reference

Arhivski vir

NŠAL, Tvarina predelana iz apologetike. 1938. Nadškofijski arhiv Ljubljana, ŠAL/SP 5, šk. 276, mapa 1938.

Literatura

Dhavamony, Mariasusai. 1994. Theology of Religions. V: Dictionary of Fundamental Theology, 886–896. Ur. Latourelle, René; Fisichella, Rino. Slough: St Pauls.

Dolenc, Bogdan. 2002. Ehrlich – apologet in veroslovec. V: Ehrlichov simpozij v Rimu, 209–220. Ur. Škulj, Edo. Celje: Mohorjeva družba.

Ehrlich, Lambert. 1922. Predmet in metoda primerjevalnega veroslovja. Bogoslovni vestnik 2: 35–45.

Ehrlich, Lambert. 1928a. Spiritizem. Bogoslovni vestnik 8: 123–149.

Ehrlich, Lambert. 1928b. Okultizem v grških orakljih in misterijih. Bogoslovni vestnik 8: 265–280.

Ehrlich, Lambert. 1932. Islam v severni Afriki. Misijonski kalendar 13: 58–66.

Ehrlich, Lambert. 1934. Theologia fundamentalis ali apologetika. Ljubljana: samozaložba.

Ocvirk, Drago. 1992. Znanstveno in organizacijsko delo dr. Lamberta Ehrlicha. *Bogoslovni vestnik* 52, št. 3: 274–278.

Osredkar, Mari Jože. 2015. Profesor dr. Lambert Ehrlich in osnovno bogoslovje. V: *V zvestobi narodu in veri: Lambertu Ehrlichu ob 70-letnici smrti in Filipu Terčelju ob 120-letnici rojstva*, 116–126. Ur. Juhant, Janez; Centa, Mateja. Ljubljana: Teološka fakulteta.

Strle, Anton. 1977. *Vera Cerkve: dokumenti cerkvenega učiteljstva*. Celje: Mohorjeva družba.

Trontelj, Nik; Osredkar, Mari Jože. 2017. *Sto let osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti v Ljubljani*. *Bogoslovni vestnik* 77, št. 2: 369–381.